

Anorgul ATAJOVA,
UrDPI, filologiya fanlari nomzodi, dotsent
E-mail: anorgulatajnova005@gmail.com

Nafosat JUMANIYOZOVA,
Tel: (90)128 25 04
UrDPI 2-kurs magistrant
E-mail: jumaniyozovanafosat297@gmail.com
Tel: (90) 433 16 99

Urganch davlat pedagogika instituti dotsenti v.b., PhD D.Xajiyeva taqrizi asosida

THE IMPORTANCE OF INTERACTIVE METHODS IN “WORKING ON THE WORD AND ITS MEANINGS” IN NATIVE LANGUAGE LESSONS IN THE PRIMARY CLASS

Annotation

In this article, the topic “Working on a word and its meanings” is explained to primary school students in their native language lessons using various interactive methods and turning it into a skill. Provides information on ways to increase student interest in the lesson, prevent boring lessons, and increase lesson effectiveness. Detailed information about interactive education is also provided.

Key words: Primary school, native language, word, method, interactive method, “Find the odd one out” method, “Classical pairs or classic triplets” method, synonym, interactivity.

ЗНАЧЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В «РАБОТЕ НАД СЛОВОМ И ЕГО ЗНАЧЕНИЯМИ» НА УРОКАХ РОДНОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНОМ КЛАССЕ

Аннотация

В данной статье учащимся начальных классов на уроках родного языка разъясняется тема «Работа над словом и его значениями» с использованием различных интерактивных методов и превращением ее в навык. Предоставляется информация о способах повышения интереса учащихся к уроку, предотвращения скучных уроков и повышения эффективности урока. Также дана подробная информация об интерактивном образовании.

Ключевые слова: Начальная школа, родной язык, слово, метод, интерактивный метод, метод «Найди лишнее», метод «Классические пары или классические тройки», синоним, интерактивность.

BOSHLANG‘ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA “SO‘Z VA UNING MA‘NOLARI USTIDA ISHLASH”DA INTERFAOL METODLARNING AHAMIYATI

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf ona tili darslarida o‘quvchilarga “So‘z va uning ma‘nolari ustida ishlash” mavzusini turli xil interaktiv metodlar yordamida tushuntirish va uni malakaga aylantirish. O‘quvchilarning darsga qiziqishini oshirish, zerikarli darsni oldini olish va dars samaradorligini oshirish usullari haqida ma‘lumot berilgan. Shuningdek, interaktiv ta‘lim haqida batafsil ma‘lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich sinf, ona tili, so‘z, metod, interfaol metod, “Ortiqchasini top” metodi “Klassik juftliklar yoki klassik uchliklar” metodi, sinonim, interfaollik.

Kirish. Mamlakatimizda ta‘limga bo‘lgan e‘tibor kundan- kunga ortib bormoqda. Hozirgi zamon talabi ona tili o‘qitishni ham tashkiliy, ham mazmuniy jihatdan takomillashtirishni taqozo etadi. Ma‘lumki, yangilangan ona tili ta‘limining mazmuni o‘quvchilarda ijodkorlik, erkin fikrlash, fikr mahsulini nutq sharoitiga mos ravishda og‘zaki va yozma shakllarda og‘ri bayon qilish malakalarini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan. Ta‘lim jarayonida o‘qituvchi o‘quvchilarda shu kabi xususiyatlarni shakllantirmasa, berilgan ta‘lim natijasi past bo‘lishi muqarrardir. Buni oldini olish uchun, albatta, ta‘lim tizimini tubdan isloh qilishimiz zarur. Bu borada O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev o‘zining har bir nutq va ma‘ruzalarida xalq ta‘limini yanada rivojlantirishga qaratilgan bir qator vazifalarni ko‘rsatib beradi. O‘zbekiston Respublikasida umumiy o‘rta va maktabdan tashqari ta‘lim tizimini isloh qilishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash, o‘sib kelayotgan yosh avlodni ma‘naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatdan yangi darajaga ko‘tarish, o‘quv-tarbiya jarayoniga ta‘limning innovatsion shakllari va usullarini joriy etish maqsadida 2019-yil 29-aprelda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5712-sonli - Xalq ta‘limi tizimini 2030 -yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlash to‘g‘risidagi farmoni qabul qilindi[1]. Ushbu farmonda O‘zbekiston Respublikasining 2030-yilga kelib PISA (The Programme for International Student Assessment) Xalqaro miqyosda o‘quvchilarni baholash dasturi reytingi bo‘yicha jahonning birinchi 30 ta ilg‘or mamlakati qatoriga kirishiga erishishni va talim tizimini tubdan isloh qilish Yangi O‘zbekistonni yoshlari uchun barcha imkoniyatlar yaratish aks etgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasida shunday ta‘kidlaydi: “Nafaqat yoshlar, balki butun jamiyatimiz a‘zolarining bilimi, saviyasini oshirish uchun avvalo ilm-ma‘rifat, yuksak ma‘naviyat kerak. Ilm yo‘q joyda qoloqlik, jaholat va albatta, to‘g‘ri yo‘ldan adashish bo‘ladi. Sharq donishmandlari aytganidek, “Eng katta boylik – bu aql-zakovat va ilm, eng katta meros – bu yaxshi tarbiya, eng katta qashshoqlik – bu bilimsizlikdir!” Shu sababli hammamiz uchun zamonaviy bilimlarni o‘zlashtirish, chinakam ma‘rifat va yuksak madaniyat egasi bo‘lish uzluksiz hayotiy ehtiyojga aylanishi kerak” [2]. Ushbu fikrlardan xulosa qiladigan bo‘lsak, biz yoshlarni bilimga, kitobga bo‘lgan muhabbatini oshirishimiz va yangi Xorazmiylar, Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug‘beklar, Navoiy va Boburlarni tarbiyalab beradigan muhit va sharoitlarni yaratib berishimiz kerak. Shundagina biz mamlakatimizda Uchinchi Renessans poydevorini barpo etishdek ulug‘ maqsadga erishgan bo‘lamiz va xalqimizning necha ming yillik asriy orzu-umidlarini ro‘yobga chiqadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Boshlang‘ich sinflarda o‘tiladigan ona tili, matematika, o‘qish, tarbiya va tabiiy fanlar darsliklari o‘z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko‘ra ta‘lim tizimida alohida o‘rin tutadi. Negaki ularning zaminida savodxonlik va axloqiy-ta‘limiy tarbiya asoslari turadi. Shuning uchun ham boshlang‘ich ta‘lim darslariga o‘quvchilar qiziqishini oshirishga alohida e‘tibor berish lozim. Chunki bolalar boshlang‘ich sinflardan o‘qitilgan “dars” degan muqaddas so‘zdan bezib qolmasliklari lozim. Bugungi kunda o‘quvchilarni darsga bo‘lgan qiziqishlarini oshirish uchun va noan‘anaviy darslarni tashkil qilish dolzarb

masalalardan biri bo'lib kelmoqda. Buning uchun biz innovatsion ta'lim muhitini yaratishimiz, uni xalqaro andozalarga to'liq mosligini ta'minlash bugungi tez o'zgaruvchan ijtimoiy hayotga yoshlarimizni muvaffaqiyatli ijtimoiylashtirishning muhim omilidir. Ushbu vazifaning samarali hal etilishi o'z navbatida ta'lim jarayonini yaxlit tizimi sifatida zamonaviylashtirishni taqozo etadi. Innovatsion ta'limning eng muhim parametrlaridan biri o'quvchilarni ta'lim jarayoni subyekti sifatida o'z faoliyatining ijodkoriga aylanishini ta'minlashdir. Mazkur maqsadga erishish o'z navbatida o'quvchilarni guruhlarda, kichik guruhlarda va juftliklarda hamjihatlikdagi ishlarini tashkil etishni talab etadi. Bunda biz, albatta, ta'lim metodlariga tayangan holda ish ko'ramiz.

Darsga qo'yiladigan asosiy talablardan biri – ta'lim metodlari va usullarini bir biri bilan mustahkam bog'lab olib borish samaradorligini oshirishdir. Darsga qo'yiladigan asosiy talablardan yana biri - barcha didaktik vazifalar darsning o'zida hal etilishi, uyga beriladigan vazifalar o'quvchilarning darsda oladigan bilimlarining mantiqiy davomi bo'lishi kerak. Dars davomida o'qituvchi o'quvchilarning jismoniy holatini, ijodkorligini, tez fikrlashlarini hisobga olishi kerak. O'tilgan har bir darsning o'quvchilar bilan birga tahlil qilib borilishi ham yaxshi natija beradi. Eng asosiysi o'qituvchi dars o'tishi innovatsion usullardan foydalansa maqsadga muvofiq bo'ladi [3].

Dastlab metod o'zi nima? degan savolga javob berishimiz kerak.

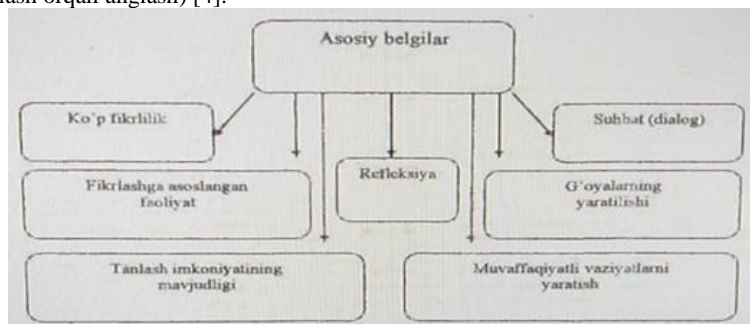
Metod (yun. "metodos" — bilish yoki tadqiqot yo'li, nazariya, ta'limot) voqelikni amaliy va nazariy egallash, o'zlashtirish, o'rganish, bilish uchun yo'l-yo'riqlar, usullar majmuasi, falsafiy bilimlarni yaratish va asoslash usuli. Metodning kelib chiqish tarixi kishilarning amaliy faoliyatiga borib taqaladi. Biror ishni bajarish metodini egallagan kishi shu ishni boshqalarga nisbatan oson, tez va soz bajara oladi. Metodni egallamagan inson esa bu ishni bajarish uchun ko'p vaqt va kuch sarflaydi. Biz endi interfaol metodlarga keladigan bo'lsak, bunda interfaol metod tushunchasiga izoh berib o'tishimiz lozim.

Interfaol ta'lim (lot. "internus" - ichki, o'zaro) – o'quvchilarning bilim, ko'nikma, malaka, muayyan axloqiy sifatlarni o'zlashtirish yo'lida birgalikda, o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etishga asoslanuvchi ta'lim Interfaol metodlarning mohiyatidan xabardor bo'lishda, eng avvalo, tayanch tushuncha - "interfaol" atamasining lug'aviy ma'nosi bilan tanishish maqsadga muvofiqdir. Lug'aviy jihatdan "interfaol" (ing. "interact"; r. "interaktiv"; "inter" – o'zaro, birgalikda, "act" - harakat qilmoq, ish ko'rmoq) tushunchasi "o'zaro, birgalikda harakat qilmoq" ma'nosini anglatadi.

Interfaollik – o'zaro faollik, harakat, ta'sirchanlik, o'quvchi-o'qituvchi, o'quvchi-o'quvchi (sub'yekt-sub'yekt) suhbatlarida sodir bo'ladi. Interfaol metodlarning bosh maqsadi – o'quv jarayoni uchun eng qulay muhit vaziyat yaratish orqali o'quvchining faol, erkin, ijodiy fikr yuritish, uni ehtiyoj, qiziqishlari, ichki imkoniyatlarini ishga solishga muhit yaratadi. Bunday darslar shunday kechadiki, bu jarayonda bironta ham o'quvchi chetda qolmay, eshitgan, o'qigan, ko'rgan bilgan fikr-mulohazalarini ochiq-oydin bildirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'zaro fikr almashish jarayoni sodir bo'ladi. Bolalarda bilim olishga havas, qiziqish ortadi, o'zaro do'stona munosabatlar shakllanadi.

Interfaol ta'limning asosiy mezonlari: norasmiy bahs-munozaralar o'tkazish, o'quv materialini erkin bayon etish va ifodalash imkoniyati, ma'ruzalar soni kamligi, lekin seminar soni ko'pligi, o'quvchilar tashabbus ko'rsatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo'lib ishlash uchun topshiriqlar berish, yozma ishlar bajarish va boshqa metodlardan iborat bo'lib, ular ta'lim-tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda o'ziga xos ahamiyatga ega. Har bir interfaol metod ta'lim-tarbiya sifatini yaxshilash, samaradorligini oshirish, o'qituvchi va ta'lim oluvchilar, o'quvchi va o'quvchilar guruhi, shuningdek, jamoa o'rtasida o'zaro hamkorlikni qaror toptirish, g'oyaviy va ruhiy birlikka erishish, yagona maqsad sari intilish, har bir ta'lim oluvchining ichki imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish, shaxs sifatida namoyon bo'lishi uchun zarur shart-sharoit hamda muhitni yaratishda katta imkoniyatlarga ega.

Interfaol ta'lim muayyan belgilarni o'zida namoyon qiladi. Mazkur ta'limning asosiy belgilari quyidagilardir (1-rasm). Izoh: Refleksiya (lot. "reflexio" - ortga qaytish, aks etish): Tdshining o'z xatti-harakatlii, ulaming asoslarini tushunib yetishi, fahmlashiga qaratilgan nazariy faoliyati; bilishning alohida faoliyati; shaxsiy kechinmalari, his-tuyg'ulari va o'y-xayollari mohiyatini fikrlash orqali anglash) [4].

(1-rasm)

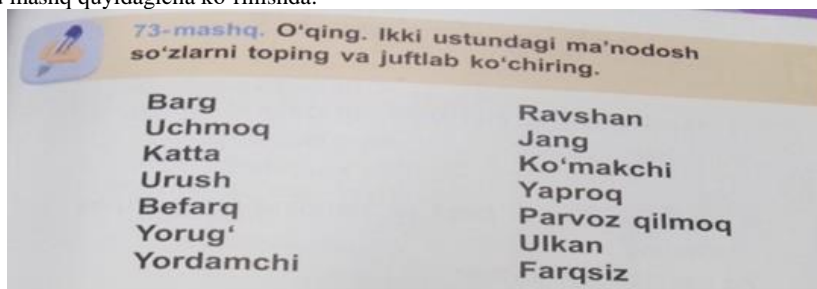
Interfaol metodlar o'z mohiyatiga ko'ra ta'limiy yoki tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirishda ma'lum darajada samaradorlikka erishishni ta'minlasa-da, biroq, ularning har biri ta'lim yoki tarbiya jarayonida mahsuldorlikni ta'minlash bo'yicha turli imkoniyatlarga ega. Shu sababli o'qituvchilar interfaol metodlarni tanlashda o'rganilayotgan mavzu, muammo yoki hal qilinishi lozim bo'lgan masalaga e'tibor qaratishlari maqsadga muvofiqdir. Interfaol metodlarni qo'llashda ta'lim oluvchilarning yosh, psixologik xususiyatlari, dunyoqarash darajasi, hayotiy tajribalari inobatga olinsa, uning samaradorligi yanada oshadi. Bu o'qituvchilardan kasbiy mahorat, ko'nikma, malaka, bilimdonlik, sezgirlik va intuitsiyaga ega bo'lishni taqozo etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. So'z va uning ma'nolari ustida ishlashda ham o'quvchilarga yuqorida aytilgan interfaol metodlardan foydalansak, o'tilgan mavzu sifati yanada ortadi va o'quvchilarning barchasi darsga qamrab olinadi. Ma'lumki, hozirgi kunda interfaol metodlarning yuzdan ortiq turi mavjud bo'lib, ularning aksariyati tajriba-sinovdan o'tib, yaxshi natija bergan. Keng qo'llaniladigan usullar – "Aqliy hujum", "6x6x6", "Bahs-munozara", "Savol bering", "Kichik guruhlarda ishlash", "Burchaklar metodi", "Kubiklar", "Pinbord", "Bumerang", "Skarabey", "Roven diagrammalari", "Blits-o'yin", "Klaster", "Loyihalash", "Zanjir", "Insident", "Muzyorar", "Debat" kabilardan foydalanib, darsda samarali natijalarga erishish mumkin. Men hozir kunda hali yangi kashf qilingan interaktiv metodlardan bir nechtasini "So'z va uning ma'nolari ustida ishlash" mavzusiga moslab qo'llanilish metodikasini izohlab bermoqchiman.

“Ortiqchasini top” metodi. Ortiqchasini top metodini biz asosan biror bir gap yoki motivatsion jumla ichiga mavzuga oid terminlarni yoki soʻzlarni joylashtirib chiqamiz. Soʻng, ushbu gapni oʻquvchilarga taqdim qilamiz. Ularga ushbu gapdan yoki jumladan ortiqcha soʻzlarni olib gapni toʻliq oʻqish soʻraladi. Oʻquvchilar ziyraklik va chaqqonliklarini ishga solib bu soʻzlarni ajratib olib, oʻqituvchiga topgan soʻz va gaplarini aytishadi. Birinchilardan boʻlib topgan oʻquvchi ragʻbatlantirilib, uni sinfda eng bilimdon va chaqqon oʻquvchi deb maqtab qoʻyiladi. Misol sifatida bitta jumlani olsak: Harakatlanishmaʼnodoshdan, rivojshakldoshlanishdan qoʻrzidmaʼnoliqmang. Ushbu jumladan bizga ortiqcha soʻzlarni ajratib oladigan boʻlsak, bular quyidagilar: Maʼnodosh, shakldosh, va zid maʼnoli soʻzlar yaʼni soʻzlarning shakl va maʼno munosabatiga turlari kelib chiqadi. Harakatlanishmaʼnodoshdan, rivojshakldoshlanishdan qoʻrzidmaʼnoliq- mang. Harakatlanishdan, rivojlanishdan qoʻrqmang jumlasini kelib chiqadi.

“Klassik juftliklar yoki klassik uchliklar”metodi. Klassik juftliklar yoki klassik uchliklar metodidan asosan yangi mavzuni mustahkamlash uchun foydalanadigan metodlardan biri sanaladi. Metodni qoʻllashda quyidagi tartibda ish koʻriladi: unda oʻqituvchi oʻtilgan mavzuga va yangi mavzuga doir soʻzlarni oldindan kartochkalarga yozib tayyorlab keladi. Oʻquvchilar bu soʻzlarni biror bir xususiyatiga koʻra birlashtirib chiqishi, yaʼni juftlik yoki uchliklarga ajratib chiqishi kerak. Soʻngra bu juftliklarni oʻqituvchi toʻgʻri yoki xato ekanligini tekshirib beradi va natijalarga koʻra oʻquvchilarni ragʻbatlantiradi. Bu metodni kichik - kichik guruhlariga ajratib bajartirilsa maqsadga muvofiq hisoblanadi. Chunki barcha oʻquvchilar bevosita darsga qatnashib oʻz fikrini ifodalab biladi.

Yuqoridagi metod boʻyicha men 4-sinf ona tili 1-qism darsligidan ”Maʼnodosh soʻzlar” mavzusidagi 73-mashqni namuna sifatida oldim. Ushbu mashq quyidagicha koʻrinishda:

(2-rasm)

Topshiriq sharti shundan iboratki: Soʻzlarning shakl va maʼno munosabatiga koʻra turlaridan berilgan soʻzlarni xususiyatiga koʻra juftlab yoki uchlik shaklida birlashtirib chiqiladi. Guruhlarga quyidagicha tarqatmalar taqdim qilinadi: barg, koʻmakchi, ravshan, yaproq, jang, parvoz qilmoq, kata, uchmoq, yorugʻ, falak, urush, samo, yordamchi, osmon.. Ular topshiriq sharti boʻyicha darsda oʻrgangan bilimlaridan foydalanib bularni bir joyga yigʻadilar.

Klassik juftliklarga

Shu tartibda kartochkalarni birlashtirishadi va ularni izohlab nega birlashtirishganligini aytishadi. Yaʼni, yorugʻ soʻzini maʼnodoshi ravshan soʻzi. Shuning uchun bu ikkita soʻzlar oʻzaro maʼnodosh va biz bularni ikkita maʼnodoshini topganligimiz uchun klassik juftliklarga kiradi. Osmon, samo, falak soʻzlari - klassik uchliklarga misol hisoblanadi. Chunki bu uchta soʻz oʻzaro maʼnodosh va bular klassik uchliklarga uchta maʼnoli qismdan tashkil topgan. Shu tartibda izohlanib boriladi.

Tahlil va natijalar. Biz yuqoridagi topshiriqlarni tahlil qiladigan boʻlsak, bunday topshiriqlarni amalga oshirishga 10 daqiqagacha vaqt talab qilinadi.

Birinci “Ortiqchasini top” metodidir. Ushbu metoddan oʻqituvchilar asosan darsni kirish qismida yaʼni yangi mavzuni eʼlon qilayotganida foydalansa, barcha oʻquvchilarni diqqat eʼtiborini darsga tortadi. Yaʼni oʻquvchilarga ustozlari tayyorgina yangi mavzuni aytmasdan ularga topshiriq berish orqali ularni oʻzlarini harakat qilib topishlariga undaydi. Natijada, oʻquvchilar oʻzlari bilmagan holda fanga kirishib ketishadi va bu yangi mavzuni tushuntirishini osonlashtiradi. Dars boshidan bunday interaktiv metod bilan boshlansa, uning sifati va samaradorligi yanada ortadi.

Ikkinchi metoddan olinadigan natijalar quyidagicha:

-Dars jarayonini yanada qizgʻin va samarali tashkillashtirilishiga yordam beradi. ---Oʻquvchilar oʻzgacha ishtiyoq bilan topshiriqni bajarishga kirishib ketishadi

-Bir birining fikriga oʻzaro hurmat bilan qarashni oʻrganishadi

-Jamoaviy birdamlikda, hamjihatlikda, ish olib borishni oʻrganishadi.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib shuni aytish lozimki, darslarni bunday tashkil etish oʻquvchilarning darsga qiziqishini va diqqatini yanada kuchaytirib, ularning faolligini oshiradi. Darslarda oʻrinsiz zerikishlarning oldini oladi va yana ular darsga katta ishtiyoq bilan kirishishadi. Bu, albatta, oʻz navbatida mavzularni tez va sifatli oʻzlashtirishlariga katta yordam beradi. Men

shunday inetraktiv metodlarni har bir pedagog o'z dars mashg'ulotlarida qo'llashlarini va ta'lim sifatini yanada yuqori darajaga oshirishlarni xohlardim.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi —Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi PF-5712-sonli farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi
3. Aziza Hatamjon qizi Jonibekova Guliston davlat universiteti magistranti , Saodat Ulug'bek qizi Xaitmamatova Guliston Davlat Universiteti magistranti. "BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING MA'NODOSH VA ZID MA'NOLI SO'ZLAR YORDAMIDA OG'ZAKI NUTQINI O'STIRISHDA INTERFAOL METODLARNING AHAMIYATI". Academic Research in Educational Sciences. May.2022
4. O'tkir Tolipov, Dilnoz Ro'ziyeva."Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat "(O'quv qo'hanma) / - Toshkent: "INNOVATSIYA-ZIYO", 2019,276 b.
5. Karima Qosimova, Safo Matchonov, X.G'ulomova, "Ona tili o'qitish metodikasi". Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabalari uchun darslik:/Toshkent:Bayoz,2022. -304 bet.
6. Ona tili : Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinf uchun darslik, I qism. / M.E.Toirova – Toshkent: " Novda Edutainment" 2023. – 88b.
7. Abdurahmonov F., Sulaymonov A., Xoliyorov X., Omonturdiyev J. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Leksikologiya. – T. : O'qituvchi, 1979. – 208 b.